

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Теодор Седларски, Стопански факултет на Софийския университет “Св. Климент Охридски”, катедра “Икономика” | научна специалност 3.8 Икономика /05.02.01 „Политическа икономия (микроикономика и макроикономика)”/

за научните трудове, представени по конкурса за заемане на академична длъжност
„професор”

по професионално направление в ПН 3.8 Икономика (Счетоводство: корпоративна отчетност; приложение на информационните технологии – на български и английски език) за нуждите на Стопанския факултет, обявен в Държавен вестник, бр. 24 от 17.03.2023 г.

на кандидата:

Елеонора Петрова Станчева-Тодорова, доцент по научна специалност 3.8 Икономика

1. Информация за конкурса

Конкурсът за присъждане на научно звание „професор” е обявен за нуждите на катедра “Финанси и счетоводство” на Стопанския Факултет в ДВ, бр. 24 от 17.03.2023 г. Съставът на Научното жури по конкурса е определен със Заповед № РД 38-217/27.04.2023 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски”.

Доц. д-р Елеонора Станчева-Тодорова е единствен кандидат в конкурса.

2. Оценка на педагогическата дейност на кандидата

Доц. д-р Елеонора Станчева-Тодорова завършва средното си образование в Английската езикова гимназия „Гео Милев“ в гр. Бургас. Получава бакалавърска степен по „Икономика“ от Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, след което се дипломира във факултета и от магистърската програма „Макроикономически анализи“ през 1998 г. (дипломната ѝ работа, оценена с отлична оценка, е на тема „Сравнителен анализ на

годишните счетоводни отчети, регламентирани в МСС, US GAAP, Четвъртата европейска директива и НСС“). През 2007 г. защитава дисертация по икономика с шифър 05.02.07 (Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност) на тема „Счетоводно-информационно осигуряване управлението на инфраструктурните активи във ВиК сектора в република България“. От 1999 до 2004 г. е асистент, от 2004 до 2007 – старши асистент, от 2007 до 2014 – главен асистент, а от 2014 г. е доцент е в катедра „Финанси и счетоводство“ към Стопанския факултет. Преподавала е дисциплината „Анализ на финансови отчети“ в City University of Seattle в България. Наред с това е изпълнявала дейности като корпоративен анализатор и счетоводен експерт към проектите съответно „Капиталови пазари“ и „Регулация на капиталовите пазари“ в България на Американската агенция за международно развитие (USAID).

Понастоящем води лекции по фундаментални счетоводни дисциплини – въведение в счетоводството, финансово счетоводство, финансово отчитане на български и английски език в ОКС “Бакалавър“ и в ОКС “Магистър“. Доц. Станчева-Тодорова е лектор в „АФА Академия“, където преподава Международни стандарти за финансово отчитане. От 2000 г. насам е участвала като ръководител или като член на екипа на редица национални и университетски проекти.

Ръководител е на магистърските програми „Счетоводство и одит“ и „Финанси, счетоводство и анализ на големи данни“.

Притежава няколко сертификата за учител в областта на счетоводството.

Придобитите образователни и научни степени, наред с богатия преподавателски опит на доц. Станчева-Тодорова свидетелстват за нейната отлична подготовка в областта на обявения конкурс.

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Доц. д-р Елеонора Станчева-Тодорова преизпълнява два пъти количествените критерии на минималните национални изисквания по чл. 26 от ЗРАСРБ за заемане на академичната длъжност „професор“ в професионално направление 3.8. Икономика.

Според приложената справка за изпълнение на количествените критерии доц. Станчева-Тодорова събира следните точки в отделните групи показатели:

- показатели от група А – дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ – 50 точки;
- от група В – хабилитационен труд, монография – 100 точки;

- от група Г – монография, вкл. която не е представена като основен хабилитационен труд и публикации (студии, статии, доклади и др.) в различни по ранг и вид научни издания – 282.5 точки;

- от група Д – цитирания и рецензии в научни издания – 650 точки;

- от група Е – научно ръководство на докторанти, участие в научни и приложни проекти и публикувани учебници и учебни помагала – 104,5 точки.

Представени са и документи за участие като член на научен колектив в два и като ръководител на три научно-изследователски проекта, финансирани от Фонд научни изследвания към СУ.

Всички подадени за конкурса публикации и участия в проекти са от периода след придобиването на научното звание доцент през 2014 г.

Дългогодишната практика на преподаване както на основни, така и на специализиращи лекционни курсове с голяма семестриална натовареност свидетелстват по безспорен начин за опита, уменията и компетенциите на доц. Елеонора Станчева-Тодорова като лектор и експерт в областта на счетоводните науки. Видим е стремежът към постоянно обновяване и усъвършенстване на преподаваната материя чрез участието в голям брой университетски проекти с методическа насоченост. Трайната ангажираност на доц. Станчева-Тодорова като ръководител на магистърски програми по счетоводство задълбочава компетентността и професионализма ѝ като преподавател.

4. Обща характеристика на научно-изследователската дейност на кандидата

Доц. Станчева-Тодорова е представила за участие в настоящия конкурс общо 23 публикации, както следва:

- *2 самостоятелни монографии* на английски език, едната от които е основен хабилитационен труд;
- *2 доклада*, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация – и двата в съавторство;
- *4 студии*, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – една в съавторство;
- *11 статии и доклади*, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове – от тях две публикации са в съавторство;

- 4 учебни пособия, от които едно е самостоятелно.

В представената справка за цитиранията 12 от цитатите са в издания реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация.

Голяма част от публикациите на доц. Станчева-Тодорова е на английски език, което допринася за утвърждаване на международната разпознаваемост на автора и научното звено.

За участие в конкурса доц. Станчева-Тодорова е подала преобладаващо самостоятелни публикации в български издания, вписани в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране.

Представените за рецензиране научни публикации и учебни материали напълно съвпадат с тематиката на обявения конкурс.

5. Основни научни резултати и приноси

Сред **научните приноси на кандидата** в представените за конкурса публикации могат да се открият следните преди всичко в три главни тематични направления:

- В областта на счетоводството – трансформациите в счетоводната професия, корпоративната отчетност, счетоводното образование;
- В сферата на технологичните иновации – приложението на нови иновативни методи и технологии, изкуствен интелект, големи бази данни и блокчейн в счетоводния анализ;
- По темата за устойчивостта - свързани с проблематиката на отчитането на устойчивостта.

Приносите на доц. д-р Елеонора Станчева-Тодорова в подадените за участие в конкурса за академичната длъжност „професор“ публикации са с научно-теоретичен и научно приложен характер. Най-важните сред тях се съдържат в двете самостоятелни монографии на английски език. Научните приноси в монографичните трудове „Съвременни проблеми на счетоводството. Обучението по счетоводство“ и „Съвременни проблеми на счетоводството. Счетоводната професия“ се явяват естествено продължение на посоката на научни изследвания, следвана още от началото на изследователската ѝ дейност и поддържана в хода на академичната ѝ кариера. Изследователските интереси на доц. Станчева-Тодорова са в областта на теорията на счетоводството, финансовото счетоводство, международната стандартизация на корпоративната отчетност, прилагането на технологични иновации в

счетоводната област, иновативните методи в преподаването на счетоводното знание и отчитането на устойчивостта. Като водещо направление на публикационната активност на доц. Станчева-Тодорова могат да бъдат определени теоретичните разработки на основополагащите принципи и най-новите развития в областта на счетоводния анализ и тяхното практическо приложение, включително с оглед на непосредствените предизвикателства пред счетоводната професия и развитието на нови концепции на съвременното и бъдещето, както и в преподаването по счетоводство.

Не може да не се отбележи пионерският характер на работата през последните години на доц. Елеонора Станчева-Тодорова за българската научна литература в областта на счетоводството, свързан с представянето пред научната общност на трансформиращи развития със значимостта на Четвъртата индустриална революция, изкуствения интелект и др. в контекста на перспективите пред развитието на счетоводната професия и счетоводното образование, намерил свой последен и цялостен израз в представените за конкурса монографични трудове.

Монографията „Съвременни проблеми на счетоводството. Счетоводната професия“ анализира широк спектър от въпроси, свързани с текущото състояние и бъдещото развитие на счетоводната професия. Той очертава профила на счетоводителя по отношение на необходимите знания и умения, наложени от трансформацията на компанията в контекста на Индустрия 4.0. Извършен е цялостен анализ на въздействието на няколко скорошни технологични постижения (големи данни и анализ на данни, изкуствен интелект, машинно обучение и блокчейн технология) върху професията и се подчертават бъдещите тенденции на развитие по отношение на необходимите нови работни умения и компетенции. Изследването очертава новата роля и необходимите основни умения на бъдещите счетоводители, професионалисти в устойчивия бизнес и финанси. Новите възможности за кариера се разглеждат през призмата на двигателите на промяната, които оформят ролята им през следващото десетилетие в сърцето на организациите, стремейки се да създадат устойчива дългосрочна стойност. Книгата съдържа дискусии върху основните етични принципи на професионалните счетоводители в бизнес среда, формирана от технологиите, и начина, по който технологичните иновации влияят върху професионалното поведение и решения.

В съответствие с развитията, обобщени в концепцията за Индустрия 4.0 и различните по характер трансформации в компетенциите, функциите и значението на професията на счетоводителя са представени новите изисквания и нуждата от надграждане на традиционните знания в счетоводната професия. Доказани са и изведени на преден план новия тип

интердисциплинарни знания и умения, които дигитализацията и средата на големите данни налагат. Едновременно с това се интерпретират и обосновават допълнителни етични и морални норми, интегрирани в новите условия на бизнес среда, управлявана от технологиите.

В първата от четирите глави на монографията се представя профилът на знанията и уменията на счетоводния професионалист в контекста на последиците от Индустрия 4.0 и въздействието на актуалните технологични постижения и техните разширени приложения върху счетоводната професия. Анализират се интердисциплинарните умения и компетенции, изисквани от счетоводителите в контекста на „фабриката на бъдещето“, за да се идентифицират липсващите знания и умения, които трябва да бъдат придобити или развити от професията поради нарастващото въздействие на Индустрия 4.0. Доц. Станчева-Тодорова се фокусира върху предизвикателствата на изкуствения интелект (AI) за бъдещите счетоводители. Застъпва тезата, че системите с изкуствен интелект ще заменят счетоводителите в някои от по-рутинните им функции, тъй като могат да ги изпълняват по-бързо и са по-точни от хората. Съществува само минимален риск от повишаване на безработицата сред професията, ако счетоводителите съумеят да развият нов набор от умения и компетенции, свързани с променящата се роля в организацията. Успешната стратегия ще бъде прегръщане на технологичните предизвикателства и адаптиране към новата бизнес среда и управленските условия. Хората и машините могат да работят ефикасно и ефективно заедно и AI никога няма да замени човешкия интелект, особено в по-креативните работни задачи. Образованието ще играе ключова роля за подготовката на счетоводители за тази нова счетоводна област.

Втората глава хвърля светлина върху потенциалните последици от блокчейн за счетоводните специалисти, тъй като технологията на разпределения регистър се явява промяна на конвенционалното счетоводство и фундаментално преобразува организацията и функционирането на счетоводните системи. Ще има промени в моделите на работа, които ще доведат до нови изисквания на работодателите към професионалната квалификация на бъдещите счетоводители. Изследването се фокусира върху някои въпроси на счетоводството и финансовото отчитане, които в последните години поставят под въпрос счетоводната теория и практика поради липсата на стандарти или други форми на счетоводни разпоредби за криптовалутите. Те се анализират въз основа на общите им и най-скоро проучени характеристики и в контекста на МСФО. Очертават се някои проблеми с признаването и измерването и се обсъждат възможни решения въз основа на съществуващите норми на МСФО и преобладаващите възгледи и становища на учени и практики. Изразени са оригинални авторови мнения относно регулаторния пейзаж и са идентифицирани няколко от

висящите регулаторни проблеми, които могат да доведат до различни счетоводни последици. Констатациите и заключенията от няколко задълбочени проучвания се използват като фокусна точка на опитите да се разберат е по-добре широкообхватните въздействия на блокчейн технологиите върху счетоводната област. МСФО се използват като теоретична референтна рамка за оценка на уместността на съществуващите и широко приети дефиниции и изисквания при признаването и измерването, прилагани към криптовалута за изследване и обяснение на тяхната уникална същност и характеристики като разчетна единица. Тъй като технологията на разпределения регистър се развива и с течение на времето се появяват нови употреби и последици, новоразкритият потенциал на блокчейн технологията може допълнително да повлияе на счетоводната сфера чрез подобряване на счетоводните техники, разширяване на счетоводните услуги и предоставяне на иновативни решения на бизнеса.

С практико-приложен характер са приносите в тематичното направление, свързано с потенциалните последици от навлизането на блокчейн технологията и промяната в дейността на счетоводните отдели, потенциалните проблемни области от гледна точка на счетоводното отчитане на операциите с криптовалута, при все още неясни или дори липсващи регулации и стандарти. Тези анализи обогатяват практиката по обучението на бъдещите специалисти – счетоводители.

В третата глава на монографията се разширява анализът на необходимите умения на бъдещите счетоводители, професионалисти в областта на устойчивия бизнес и финанси. Задълбоченото проучване „Професионалните счетоводители в сърцето на устойчивите организации“ на АССА се използва като фокусна точка на настоящото изследване. Резултатите от проучването и извършения авторски анализ подкрепят изведените заключения относно необходимия набор от умения на бъдещите счетоводители във всяка устойчива организация. Очертавани са последните предизвикателства и тенденции в развитието на отчитането на устойчивостта. Тази част от монографията допринася към съществуващата литература, като подобрява възприетата в областта периодизация и я надгражда с две нови фази, които отразяват последните и бъдещи тенденции в развитието на отчитането на устойчивостта.

В четвъртата глава се защитава тезата, че фундаменталните етични принципи за професионалните счетоводители в дигиталната ера са все още актуални въпреки предизвикателствата на новите технологии и тяхното разширено бизнес приложение. Технологиите променят само контекста, в който трябва да се вземе етично решение. Тъй като могат да се появят нови заплахи и свързаните с тях етични нарушения, етиката ще става още по-важна през следващите години. Петте етични принципа: почтеност, обективност, професионална компетентност и дължима грижа, поверителност и професионално поведение,

остават актуални в непрекъснато развиващата се дигитална ера. Контекстът на тяхното приложение обаче вероятно ще се промени поради нови информационни категории и източници на данни, свързани с последните технологични постижения. Изкуственият интелект и анализът на големи данни, които в момента променят работната среда на счетоводната професия, се обследват в този контекст. Киберсигурността, базираните на платформи бизнес модели и технологията на разпределения регистър също се считат за етични предизвикателства в светлината на разширяващата се цифровизация на икономиката. Направен е преглед на съответната литература с цел оценка на уместността на основните етични принципи за професионалните счетоводители. Специално внимание е отделено на съпътстващата концептуална рамка като част от Етичния кодекс с акцент върху бъдещите заплахи за етичното поведение. Специално ударение пада върху перспективите и възможностите пред счетоводната професия в етичното и устойчиво внедряване на изкуствения интелект в организациите в контекста на експоненциалния растеж на внедряването му. Счита се, че счетоводителите ще играят значителна роля в управлението на този процес поради техния ангажимент към етиката и етичното поведение при изпълнение на възложените задачи в рамките на счетоводната и финансова функция.

В цитираната литература са посочени 185 използвани заглавия – статии в научни списания, анализи, специализирани документи и справки.

Монографията „Съвременни проблеми на счетоводството. Обучението по счетоводство" изследва въздействието на някои от най-актуалните технологични развития върху счетоводното образование и необходимите промени, свързани със структурата на учебните планове и съдържанието на учебните програми на курсовете по счетоводство. Представени са два пълни комплекта учебни материали, илюстриращи внедряването на анализа на големи данни и изкуствен интелект в учебната програма по счетоводство. Те се състоят от сценарии за казуси, учебни цели, задания за студентите, насоки за внедряване и описание на интеграционния подход, прилаган в Стопанския факултет на СУ „Св. Климент Охридски”.

Изследването представя обзор на иновативни методи на преподаване, които понастоящем се използват в счетоводните курсове в университетите, като бизнес симулации, образователни филми и системата за преподаване „Цветно счетоводство“. Авторката споделя своя личен опит и няколко предизвикателства при въвеждането на счетоводните бизнес симулации Bissim в специфична образователна среда. Анализът е разширен, за да подчертае важността на непосредствено предстоящите развития в университетското преподаване в областта на

отчитането на устойчивостта и неговата текуща стандартизация. Идентифицирани са няколко нови компетенции, изисквани от завършилите счетоводни специалности, които допълнително разширяват Рамката за счетоводно образование. Всъщност важен аспект в не една от представените за рецензиране публикации и много сериозно предизвикателство пред професионалната гилдия, което ще доведе до промени и в самото преподаване на учебните дисциплини е именно устойчивостта, нейната отчетност и докладване. В отговор на засилените и все по-комплексни регулации, фирмите трябва бързо да се адаптират и прилагат съответните нови стандарти. От счетоводните експерти се очаква да поемат водещата роля в този процес. Осветляването на горния аспект в научните изследвания на доц. Станчева е със значим научно-приложен характер. Те присъстват в няколко от представените в конкурса научни публикации (2, 3, 7, 8 от списъка по т. 10б)

Сериозен анализ в научно-теоретичен план и в научно-приложен аспект съдържа критичното изследване на въздействието на изкуствения интелект върху счетоводната професия. Обоснована е нуждата от промяна в обучението на счетоводните специалисти и интегриране на изкуствения интелект и машинното самообучение в този процес (Публикации 2, 11 и 18 в списъка по т. 10б).

За българския и международния читател двата монографични труда систематизират и представят най-значимите идеи в областта на знанието за Четвъртата индустриална революция, анализа на големи данни, изкуствения интелект и блокчейн технологиите от перспективата на развитието на счетоводния анализ, упражняването на счетоводната професия и иновативните методи на преподаване в непосредствено бъдеще. Те представляват интерес както за професионални икономисти и финансисти, университетски преподаватели, утвърдени експерти в счетоводството, които биха желали да задълбочат професионалната си ориентация относно очакваните бъдещи развития в областта, практики от деловата сфера и държавната администрация. Могат да бъдат полезен ориентир и за студенти по счетоводство, които искат да подобрят знанията и разбирането си за уменията и нагласите на бъдещите счетоводители и изискванията на работодателите от завършилите счетоводство.

Приносни моменти се съдържат в теоретичната трактовка на основни за аналитичното направление обяснителни модели и в приложението им към конкретни проблеми на счетоводната практика и преподаването. Ролята на работата ѝ за утвърждаване на нов начин на мислене относно вече настъпващото бъдеще на счетоводния анализ, който очаква полагащия му се широк научен и образователен прием в контекста на непосредствения опит

от мащабните технологични, организационни и институционални промени, е сред големите заслуги на доц. Елеонора Станчева-Тодорова.

6. Бележки и препоръки

Монографичните трудове на доц. Станчева-Тодорова могат да бъдат използвани като средство за утвърждаване на съвременен начин на преподаване на модерни счетоводни и финансови дисциплини. В бъдеще те биха могли да бъдат разширявани с допълнителни подходящи казуси с приложение в съответните теми на отделни курсове и биха допринесли съществено за разбирането на най-актуалните теоретични и практически подходи от студентите в счетоводните и финансовите специалности в страната.

7. Заключение

Научните приноси на кандидата в представените за рецензиране в конкурса публикации, както и качеството и обема на педагогическата дейност дават основание за заключението, че са изпълнени всички изисквания на ЗРАСРБ, правилника за неговото приложение и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Доц. Елеонора Станчева-Тодорова преизпълнява всички количествени изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ в Стопанския факултет. Предлагам на Научното жури да избере доц. д-р Елеонора Станчева-Тодорова за заемане на академичната длъжност „професор“ в конкурса по професионално направление 3.8 Икономика (Счетоводство: корпоративна отчетност; приложение на информационните технологии – на български и английски език) за нуждите на Стопанския факултет, обявен в Държавен вестник, бр. 24 от 17.03.2023 г.

София, 17.07.2023 г.

Член на журито:

проф. д-р Теодор Седларски